

FYODOR DOSTOYEVSKI

AMCANIN DÜŞÜ

Çeviri: NİHAL YALAZA TALUY

FYODOR DOSTOYEVSKI
AMCANIN DÜŞÜ

Dyadyuşkin son, Fyodor Mihayloviç Dostoyevski

© 1994, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1994

3. basım: Nisan 2017, İstanbul

Bu kitabın 3. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Düzeltili: Ebru Aydın, Mert Tokur

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak uygulama: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaası

Maltepe Mahallesi Gümüşsuyu Caddesi No: 18,

Topkapı, Zeytinburnu/İstanbul

Sertifika No: 12584

ISBN 978-975-510-038-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789755100388

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

FYODOR DOSTOYEVSKI AMCANIN DÜŞÜ

ROMAN

Rusça aslından çeviren

Nihal Yalaza Taluy

Fyodor Dostoyevski'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Budala, 1982

Tatsız Bir Olay, 2005

Beyaz Geceler, 2009

Karamazov Kardeşler, 2010

İkiz, 2010

Yeraltından Notlar, 2011

Yufka Yürek, 2011

Ölümler Evinden Notlar, 2012

İnsancıklar, 2014

Suç ve Ceza, 2015

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ, 1821'de Moskova'da doğdu. Petersburg Askerî Mühendislik Okulu'nu bitirdikten kısa bir süre sonra edebiyatla uğraşmak için askerlikten ayrıldı. İlk romanı *İnsancıklar* (1846), dönemin ünlü eleştirmeni Belinski'den büyük övgü aldı. Hemen ardından *İkiz* (1846) adlı kısa romanı geldi. Daha sonra art arda *Ev Sahibesi* (1847), *Beyaz Geceler* (1848) ve *Yufka Yürek'i* (1848) yayımlayan Dostoyevski, *Netoçka Nezvanova* (1849) adlı romanı yayımlandığı sıralar, devlet düzenini yıkmaya çalıştığı gerekçesiyle tutuklandı; ölüm cezası, Sibiry'a'da dört yıl ağır hapse ve dört yıl askerlik hizmetine çevrildi. Serbest bırakıldıktan ve evlendikten sonra *Amcanın Düşü* (1859) adlı komik eserini yazdı. Aynı yıl kaleme aldığı *Stepançikovo Köyü'nün* (1859) ardından kardeşiyle birlikte *Vremya* adlı bir edebiyat dergisi çıkardı. Aynı dergide tefrika edilen *Ölümler Evinden Notlar* (1861-1862), Dostoyevski'nin başlangıçtaki başarısını yeniden gündeme getirdi. Yine dergide yayımlanan *Ezilenler* (1861), eleştirmenlerin tepkilerine hedef olmasına karşın okurlarca beğenildi. 1862 yazında çıktığı bir Avrupa gezisi, beraberinde *Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları* (1863) adlı ünlü makalesini getirdi. Aynı yıl dergisi kapatıldı. Yeniden Avrupa'ya gitti. Tek umudu, artık tutkunu haline geldiği kumardı. Ama tüm parasını rulette yitirdikten sonra güçlüğü Rusya'ya döndü. Kardeşiyle *Epoha* adlı yeni bir dergi çıkardı ve derginin ilk sayısında *Yeraltından Notlar* (1864) romanı tefrika edilmeye başladı. Hayatında bir talihsizlik dizisi başladı, karısını ve kardeşini kaybettikten sonra dergi kapandı. Alacaklılarının tehditleri üzerine, bir yayıncıdan aldığı borçla Avrupa'ya kaçtı. *Suç ve Ceza'yı*

(1866) yazmaya başladı ve onun için aldığı avansla Rusya'ya döndü. Önce *Kumarbaz* (1866) adlı romanını yayımladı. Aynı yıl tamamladığı *Suç ve Ceza*, eleştirmenleri ve okurları hemen büyüledi. 1867'de asistanı Anna Snitkina'yla evlenerek yeniden yurtdışına çıktı; dört yıl Rusya'dan uzak kaldı. Alçaltıcı bir yoksulluk içinde geçen bu dönem boyunca ülkeden ülkeye dolaştı. Bütün bu güçlüklerle, sara nöbetlerine, vazgeçemediği kumar tutkusuna rağmen, ilk çocuklarının trajik ölümüne de katlanan genç karısı, bağlılığını bir an yitirmeden ona gerçek aşkı tattırdı. Dostoyevski, bu ağır yaşam koşulları altında da sendelemeyerek ikinci başyapıtı *Budala'yı* (1869) yazdı. *Budala'yı*, 1870' te *Ebedî Koca*, 1872'de *Ecinniler*, 1875'te *Delikanlı* izledi. *Karamazov Kardeşler'i* (1879-1880) yazmaya başladığında, artık ülke çapında tanınan ünlü bir yazardı. Dostoyevski bu arada, *Grajdanim'e* yazdığı "Bir Yazarın Günlüğü" (1873-1881) başlıklı köşe yazılarını, 1876-1877 yılları arasında aylık bir yayın olarak çıkardı. 1881'de Petersburg'da ölen Dostoyevski, Batılı ülkelerin edebiyat ve düşün yaşamında önemli bir rol oynamış, özellikle varoluşçuluğun temel kaynaklarından biri sayılmıştır.

NİHAL YALAZA TALUY, 1900 yılında Kazan'da doğdu. Liseyi Rusya'da bitirdikten sonra Türkiye'ye göç etti. Averçenko ve Mihail Zoşçenko gibi yazarlardan mizah öyküleri çevirdi. *Resimli Ay* ve *Varlık* dergilerinde çevirileri yayımlandı. Başta İvan Turgenyev, Lev Tolstoy, Fyodor Dostoyevski ve Nikolay Gogol'ün yapıtları olmak üzere, Rus edebiyatından yüzden fazla roman, oyun ve çocuk kitabını Türkçeye kazandırdı. 1968 yılında İstanbul'da öldü.

Mordasov tarihçesinden bir yaprak

I

Marya Aleksandrovna Moskaleva, Mordasov'un kuşkusuz bir numaralı kadınıdır. Duruşu, başkalarına ihtiyacı olmak şöyle dursun, tam tersine, herkes ona muhtaçmış gibi bir anlam taşır. Doğrusunu isterseniz kimse sevmez onu, hatta herkes açıkça nefret eder, ama bir yandan da hepsinin ödü kopar ondan. Marya Aleksandrovna'nın istediği, siyasetine uygun düşen de budur zaten. Marya Aleksandrovna dedikoduya son derece meraklıdır; o kadar ki, gündüz bir haber duymamışsa gece gözüne uyku girmez. Ama takındığı tavırlar yüzünden, onun dünyanın değilse de, Mordasov'un başdedikoducusu olduğu kimsenin aklından geçmez. Tam tersine huzurunda sanki bütün dedikodular yok olur, dedikodular onun karşısında, öğretmenin önünde kızarıp bozaran öğrencilere döner, sözlerini şaşırırlar; konuşma hemen daha önemli konulara aktarılır. Marya Aleksandrovna, bazı Mordasov'lular hakkında öyle okkalı, kepazece şeyler bilir ki, fırsat düşse, bunu kendine özgü bir biçimde anlatsa, Mordasov, Lizbon depremine uğramışa döner. Oysa Marya Aleksandrovna'nın ağzı bu tür sırlar bakımından pek sıkıdır, olsa olsa ancak en yakın arkadaşlarına açılır... Yalnızca arada bir korkutur: "Biliyorum ha!.." gibilerden çıtlatarak korku verir. İster kadın, ister erkek olsun, kar-

şısındakini vurup yıkmaktan çok, sürekli bir korku içinde tutmaktan hoşlanır. Zekâ ve siyaset de budur zaten! Marya Aleksandrovna, eşsiz *comme il faut*'luğuyla¹ hepimizin üstündedir; herkes onu örnek olarak görür. Bir rakibesini tek sözle serip yok etmek onun için işten değildir, bunu hep bilir. Üstelik, söylediğinin farkında değilmiş gibi bir tavır da takınır. Böyle bir özelliğin seçkin çevrelere özgü olduğu herkesçe bilinir. Kısacası, bu davranışlarıyla Marya Aleksandrovna, Pinetti'yi² bile bastırır. Nüfuzlu ahbabları pek çoktur. Mordasov'a kim geldiyse gösterdiği konukseverliğe hayran olmuş, sonraları onunla uzun zaman mektuplaşmışlardı. Hatta birisi ona şiirler de yazmıştı. Marya Aleksandrovna bunları övünerek sağa sola gösteriyordu. Mordasov'a uğrayan bir edebiyatçı ona uzun bir hikâye adanmış, evindeki bir toplantıda okuyarak son derece iyi bir izlenim uyandırmıştı. İlimizin topraklarında bulunan boynuzlu bir solucanı incelemek için ta Karlsruhe'den gelen ve bu solucan hakkında *in-quarto*³ dört ciltlik kitap yazan bir Alman bilgini, Marya Aleksandrovna'nın konukseverliği ve nezaketinin öylesine etkisinde kalmıştı ki, hâlâ Karlsruhe'den çok saygılı ve ahlaki bir mektuplaşmaya devam etmektedir. Marya Aleksandrovna'yı bazı bakımlardan Napoléon'a benzetilenler oluyor. Tabii bunu daha çok alay etmek amacıyla düşmanları yapmaktadır. Ama ben yapacağım kıyaslaşmanın bütün tuhaflığını kabul etmekle birlikte şöyle safça bir soru sormaktan kendimi alamayacağım: Napoléon'un alabildiğine yükseldikten sonra başının neden döndüğünü söyler misiniz bana?.. Hanedanı tutanlara göre, kral

1. (Fr.) Kusursuz bir hal ve duruş. (Ç.N.)

2. Giovanni Giuseppe Pinetti (1750-1803): Doğal sihir profesörü olarak da bilinen dönemin en ünlü illüzyonisti. Zamanın İtalyan hokkabazı. (Ç.N.)

3. Forması, dörde katlanarak sekiz sayfadan oluşan kitap. (Ç.N.)

soyundan olmayan Napoléon bir *gentilhomme*¹ bile değildi. Bu yüzden çıktığı yükseklikten ürkmüş, kendisine asıl yakışan yeri ve mevkiyi hatırlamıştı. Bu varsayım belki de eski Fransız saraylarının parlak noktelerinden biridir, ama ben, haddim olmayarak şunu soracağım: Acaba neden Marya Aleksandrovna'nın hiçbir zaman, hiçbir durumda başı dönmez, kendisi sonuna kadar Mordasov'un bir numaralı hanımefendisi kalır? Zaman zaman, "Bakalım, şimdi bu güç durumunda ne yapacak bizim Marya Aleksandrovna?" diyenler olmuştur. Oysa güç durumlar gelip geçer, Marya Aleksandrovna'nın kılı bile kıpırdamaz... Her şey eskisi gibi, belki eskisinden de iyi gider. Örneğin, Marya Aleksandrovna'nın kocasının kıt aklı ve yeteneksizliği yüzünden gelen müfettişi kızdırıp işinden olduğu herkesin hatırındadır. Marya Aleksandrovna'nın sarsılarak küçüleceğini, yalvarıp yakarmaya başlayacağını, kısacası bundan sonra yelkenleri suya indireceğini sananlar olmuştur. Oralı bile olmadı. Alttan almakla eline bir şey geçmeyeceğini anlamış, ne yapıp edip çevresinde saygınlığını kaybetmemişti. Böylece evi hâlâ Mordasov'un birinci evi sayılmakta devam ediyor. Gerçi dost görünen, aslında Marya Aleksandrovna'nın azılı düşmanı olan savcının karısı Anna Nikolayevna Antipova, o sıralar zafer borusu çalmaya başlamıştı. Ama Marya Aleksandrovna'yı bozguna uğratmak kolay iş değildir. Bu olay onun ne derece kökleşmiş olduğunu bir kere daha gösterdi.

Adını andığımız için Marya Aleksandrovna'nın kocası Afanasi Matveyiç hakkında da birkaç söz söylemek yerinde olacak. Afanasi Matveyiç oldukça kerli ferli görünüşlü, ahlakça da oldukça tutarlı bir adamdı. Gelgelelim, tehlikeli durumlarda apışıp kalma huyu vardı. Ama

1. (Fr.) Centilmen. (Y.N.)

isim günü toplantılarında beyaz kravatıyla pek heybetli görünürdü. Yazık ki, ağzını açar açmaz heybeti de sönüverirdi. O konuşunca, başışlayın, ama kulakları tıkayıp kaçmaktan başka çare yoktu. Anlayacağınız, adamcağız Marya Aleksandrovna'nın hiç mi hiç dengi değildi; herkes bu görüşteydi. Karısının böyle işlerdeki dehası sayesinde mevkisinde tutunabiliyordu. Bence, Afanasi Matveyiç, bostan korkuluğu olmaktan başka işe yarayacak adam değildi; ancak o işte yurttaşlarına gerçekten yararlı olabilirdi. Bunun için Marya Aleksandrovna'nın, kocasını Mordasov'dan üç *verst*¹ ötedeki köylerine yollaması pek yerinde bir hareket oldu. Sırası gelmişken, bu 120 nüfuslu köyün, Marya Aleksandrovna'nın aile soyluluğunu koruyan biricik servet ve gelir kaynağı olduğunu söylemeliyiz. Afanasi Matveyiç'i yanında tutmasının nedeni, bir yandan çalıştığı yerden aldığı aylık, bir yandan da başka türlü kazançlardı... Bunlar ortadan kalkınca adamcağızın değeri sıfıra düştü, ıskartaya çıkarıldı. Marya Aleksandrovna'nın doğru görüşlülüğü ve tavırlarındaki kesinlik herkesçe takdir edildi.

Köyde Afanasi Matveyiç'in rahatı pek yerinde... Bir kere uğramıştım ona, yanında tam bir saat kalarak hoş vakit geçirdim. Beyaz kravatlarından birini çıkarıp öbürünü takıyor, ayakkabılarını parlatıyor... Bu işi yapmak zorunda olduğundan değil, sırf sevdiği için yapıyor; ayakka-bısının pırıl pırıl olmasına bayılıyor. Günde üç kere çay içmek, sık sık hamama gitmek de zevkleri arasında – doğrusu hayatından hoşnut.

Siz, Marya Aleksandrovna ile Afanasi Matveyiç'in biricik kızları Zinaida Afanasyevna'ya ait bir buçuk yıl önceki çirkin olayı hatırlar mısınız? Zinaida, anlatılmaz

1. 1 kilometre 67 metreye karşılık gelen Rus ölçü birimi. (Y.N)

derecede güzel, örnek terbiye görmüş bir kızdır. Buna karşın 23 yaşında hâlâ bekârdır. Zina'nın bu zamana kadar kocasız kalmasının nedenlerinden biri, bir buçuk yıl önce ilimizde değersiz bir öğretmenle arasında geçenlerle ilgili oldukça karışık söylentilerdi; bu söylentiler şu âna kadar da kesilmedi. Hâlâ Zina'nın yazdığı bir aşk mektubundan, mektubun Mordasov'da şunun bunun elinde gezdiğinden söz edilir. Fakat söylesenize: Mektubu gözüyle gören oldu mu? Elden ele gezmiş de sonra ne olmuş bu mektuba? Hakkında herkes bir şeyler duymuş ama gören yok... Daha doğrusu ben, bu mektubu gören tek bir kişiye rastlamadım. Ama Marya Aleksandrovna'ya bu konudan söz açacak olsanız, açıkça anlamazlıktan gelir. Şimdi, bunun gerçekten olduğunu, yani Zina'nın o mektubu yazdığını varsayalım; (tahminime göre bu kesinlikle olmuştu ya...) Marya Aleksandrovna'nın bu konudaki becerikliliği övgüye değmez mi? Böyle uygunsuz, rezilce bir olayı ne ustalıkla örtbas etti, ortadan siliverdi! Ne bir iz ne bir kalıntı... Bütün alçakça iftiralara sırt çeviriyor artık. Oysa biricik kızının şerefini korumak için o zamanlar nasıl çırpındığını bir Tanrı bilir.

Zina'nın evlenmeyişine bir de şu bakımdan şaşmamalı: Mordasov'da ona göre koca var mıydı? Zina ancak serveti yerinde, muhteşem bir prense varabilir. Onun gibi güzeller güzeline ancak bu yaraşır. Yalnız, dehşetli mağrur, hem de haddinden fazla mağrurdur. Bazılarının dediklerine göre, Mozglyakov adında biri istemiş onu, ama bu evlenmeye olacak gözüyle bakan yok. Mozglyakov genç, yakışıklı, şık bir delikanlı; 150 nüfuslu, ipoteksiz bir köyü var, kendisi Petersburg'lu... Ama başında kavak yelleri esiyor; uçarı, birtakım yeni fikirlere saplanmış zevzeğin biri! Zaten 150 can pek de çok sayılmaz; üstelik araya yeni fikirler de karışınca... Yaa, olacak iş değil bu evlenme!

KLASİKLER

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, 1850 yılında çarlığın baskıcı yönetimine karşı çıkan bir harekete katıldığı gerekçesiyle Sibiryaya sürgüne gönderildiğinde *İnsancıklar*, *İkiz*, *Beyaz Geceler* gibi yapıtlarıyla edebiyat çevrelerinde saygın bir yer edinmişti. *Amcanın Düşü* adlı uzun öykü, Dostoyevski'nin acılarıyla geçen beş yıllık sürgün cezasını tamamladıktan sonra kaleme aldığı bir "edebiyata dönüş" yapıtıdır. Daha önceki kitaplarından çok farklı bir nitelik taşıyan *Amcanın Düşü*, yergi, taşlama ve farsın ağır bastığı bir öyküdür. Bir taşra kasabasının sulugözlü halkını anlatan bu komik öykünün yergici üslubu, Gogol'ü andıran bir hava taşır. Dostoyevski, küçük kasaba insanların alışkanlıkları ve ahlak anlayışını eğlenceli bir yaklaşımla anlatır. İnsanın iç dünyasının en gizli yönlerini erişilmesi güç bir saydamlıkla yansıtan yapıtlarıyla 20. yüzyıl romanını da derinden etkilemiş olan Dostoyevski'nin bu çok değişik novellasını, Nihal Yalaza Taluy'un Rusça aslından yaptığı çeviriyle sunuyoruz.

Kapak resmi: Vasili Pukirev

canayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi

ISBN: 978-975-510-038-8

9 789755 100388